

private Skoles og den fri Skoles økonomiske Tilværelse og i det hele taget i dens Betingelser for at kunne bestaa. Men, som jeg sagde, Sagen ligger jo ude i Periferien, men er af saa væsentlig Betydning, at jeg ikke maa vige tilbage for at ofre en kort Tid paa dens Omtale.

Jeg var meget glad ved de Udtalelser, som faldt fra det ærede Medlem for Assens (Berntsen), som jo i alt væsentligt delte den Grundbetragtning, jeg havde fremsat i min Indledningstale. Den er for Resten tiltraadt fra flere Sider, ogsaa fra det ærede Medlem for Viborg (Sveistrup) og flere andre. Jeg er ikke ganske enig med det ærede Medlem for Assens, naar han tror, at Udviklingen ret hurtigt vil føre til en Form for Aandstvang, som vi ikke nogensinde tidligere have kendt. Han befrygtede aabenbart, at det, jeg kan kalde den afkristnede Radikalisme, som jo ogsaa er højroestet i vor Midte, vilde, naar den fik Magt, anvende den yderste Grad af Tvang mod personlig Afgørelse paa de fri Afgørelsens Omraader, altsaa ogsaa paa Skolens Omraade, og han støttede sig til offentlig fremkomne Udtalelser af Enkeltmand. Ja, der foreligger saadanne Udtalelser ikke alene fra den Mand, det ærede Medlem sigtede til, men fra en Mand med et endnu meget større Navn. (*Berntsen*: Jeg sagde ogsaa flere.) Naa; der foreligger saadanne Enkeltmandsuttalelser, som kunde tyde paa, at naar man kom til Magten, vilde man skride til Tvangsforanstaltninger paa det aandelige Omraade, som Historien neppe har kendt Mage til tidligere. De fremhævede Udtalelser vidne dog, synes jeg, nærmest om et Menneske, der er abnormt paa Grund af et Aandshovmod, der er fremtrædende, ikke alene ved disse Spørgsmaals Drøftelse, men ved mange andre beslægtede Spørgsmaals Drøftelse. Det fremtræder tidt hos de Folk i Forbindelse med en forbednet Dogmatik, der siger Sparto til Kirkens strengeste Dogmatik i de snevreste Tider: Men jeg tror ikke, man har Ret til, fordi Enkeltmand fremkommer med den Slags hasarderede Udtalelser, at mene, at en saadan Tankegang ved Afgørelsen af aandelige Spørgsmaal vil blive knæsat i et dansk Venstre, lad mig blive staaende ved dette Udtryk, et dansk Venstre, et Venstre her i Danmark. Der skal jo dog meget til, inden et Parti afsaver den Gren, det selv sidder paa, og kuldkaster den første fundamentale Grundsætning i ethvert Venstres Program Verden over, maaske

snarest et uskrevet Program, den personlige Friheds Fredlysning.

Det ærede Medlem kunde ganske vist have henvist mig til, hvad der er sket i Frankrig — og det vilde han ganske sikkert gøre, hvis han tog Ordet nu —, hvor en afkristnet Radikalisme har med Bajonetterne udjaget Lærerne af den kristne fri Skole i Frankrig og forsegleet Dørene. Det kunde han have henvist mig til. Men Frankrig og Danmark er dog ikke ganske det samme. Hvad har det franske Folk ikke at hævne paa den katolske Kirke? Og det gælder ikke alene det enkelte Menneske, at hvad han saar, det maa han høste, det gælder ogsaa et Samfund og et Folk. Den katolske Kirke har jo saa store aandelige Forbrydelser paa sin Samvittighed specielt i Frankrig, at den Sød, der er saadet, maa bære en saadan Gengældelsens Frugt, som den har baaret. Frankrig har haft Bartholomæus-Natten, da næsten hele Landets aandsbaarne Ungdom og Manddom blev myrdet ved den katolske Kirkes Foranstaltning, og Kirkens Overgreb har jo fortsat sig lige til vore Dage. Men vi have lykkeligvis i Danmark ikke haft noget lignende. Her i vort Samfund har Kirken og Kristendommen i det hele jo aldrig optraadt despotisk; det er kun i meget ringe Grad, at der fra enkelte Magthaveres Side kan tales om det. Derfor er ikke den dybe Gengældelsens Frugt i Vente hos os, og det hører jo ogsaa med til de lyse Tegn paa, at det ikke vil gaa ad den Vej, at den største Skolemand hos os i det 19de Aarhundrede tillige var den største Kirkemand, nemlig Grundtvig; han var tillige den borgerlige, menneskelige Friheds fuldtro Mand. Saadanne Skikkelser er der jo ikke i Frankrigs Historie. Jeg tror derfor ikke, man skal vente saa svære Kampe om saa alvorlige Ting fra den Side, men det er jo ingen Skade til, at Muligheden drøftes.

Derimod er jeg ikke saa fuldt ud sikker paa, naar jeg tænker paa Socialdemokratiet, at ikke under dets Fane saadanne Forsøg kunne sættes i Værk. Socialdemokratiet er jo en Verdensorganisation, og de store fasttømrede Verdensorganisationer have altid en Fristelse til at flytte de personlige Afgørelser over i Flertalsafgørelser, flytte den personlige Afgørelse over til en Afgørelse ved Stemmer. Og Socialdemokratiet, internationalt set, er jo den største Organisation, Verden har kendt, siden Pavekirken stod i sin Blomst og i sin fulde Vælde, og derfor er det ikke udelukket,